

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN.

Mededeelingen van den Bond van Oostvlaamsche Folkloristen.
Maatschappij zonder Winstbejag.

TWEEMAANDELIJKSCH TIJDSCHRIFT.

De leden ontvangen de mededeelingen gratis Jaarlijksche bijdrage voor het lidmaatschap : 12 frank	Redaktie: F. Van Es, Brabantstr. 29, Aalst. Postcheckrekening 2043,98. P. Luyckx, Gent.	Prijs per n ^o : 3 fr Abonnementsprijs buitenland : 3 belga's
---	--	---

Een onbekende Bladzijde uit de Geschiedenis van „ De Fonteyne ” te Gent.

In zijn pittige studie over het " Ontstaan en den Groei van een Nationaal Tooneel „, zijnde het derde deel van de Jubileum-uitgave van " De Morgenstar van Brussel „ : Het Vlaamsch Tooneel (Brussel, J. Colassin & Co, 1927,) vermeldt Hendrik Coopman Thz. uit den " Nieuwen Almanack Curieus en Util, voor het Jaer Ons Heere, 1793, ofte den getrouwen wegwijser der Stad Gend... (tot Gend, bij de Gebr. Gimblet, op de Koornmerkt) onder de rubriek " Vermaekelykheyd „ :

„ Men heeft binnen de Stad Gend herstelt de groote oude Confrerie van Rhetorica, de welke vertoonen Tragedien, Dramen, Comedien en Operas, zoo oude als nieuwe, in de Fransche en Vlaemsche Taelen : Men speelt gratis in den Somer den Zondag, en in den Winter den Maendag ; hunnen nieuwen Theater is gelegen op de houtleye. „ (Parnassus)

Het archief van de Koninklijke Hoofdkamer van Rhetorica, de Fonteyne, die zoo glansrijk deelnam aan de Tentoonstelling van het Volkstoneel in het Gentsche Folklore-museum, bevat dokumenten(1), die licht vermogen te werpen op deze " herstelling „ van het nationaal tooneel te Gent.

(1) We bedanken hier den Heer A. Woedstad, archivaris van de Fonteyne, die onze aandacht trok op deze stukken, die blijkbaar onbekend bleven aan Jonkheer Ph. Blommaert, schrijver van een " Geschiedenis der Rhetorikkamer : De Fonteyne, te Gent „ (Gent, F & E Gyselynck, 1847.)

De nota's werden opgesteld door den Heer J. J. Vandenborren, een van de "herstellers" van de aloude "Confrerie van Rhetorica", die, na 'n schitterende herleving in het begin van de 18^e eeuw, in de tweede helft van die eeuw aan het sluimeren was gegaan.

Deze nota's werden den 17 Juni 1847 door den Heer J. J. Vandenborren toevertrouwd aan den toenmaligen griffier van de Fonteyne, den heer J. Sauvage, die, plichtgetrouw, er onderaan bij aantekende: "*Ik ondergeteekende verklare dees bovengemelde stuks ontfangen te hebben, uyt handen van den ondergeteekenden, J. J. Vandenborren die de zelfde op mijn verzoek, wel heeft willen schenken, om tot de nagedagtenis overtegaen. J. Sauvage, secretaris*".

We leeren er het volgende uit (we zullen zooveel mogelijk de eigen woorden van J. J. Vandenborren aanhalen): niet in 1793, maar in 1787 werd de "Societeit van Rhetorica" opnieuw ingericht. Ziehier in welke omstandigheden. Vooreerst een terechtwijzing van Blommaert's aantekening (bl. 67) dat "de Gentsche maetschappij der Fonteyne" gedurende 1784-1785 een "Tooneel-concours" uitschreef.

"In het jaer 1784, heeft den heer Wymers, weerd uit de herberg de Bonaventure in het akkerstraetje, ten zijnen kosten eenen kampstrijd uitgeschreven, maer niet de Fonteynisten, vermits zij dan nog niet gekend waren; zij hebben er vertoond het treurspel "de Weduwe van Malabar".

We hebben ons de moeite getroost de door Blommaert in voetnota vermelde bron: "*Den Vlaemschen Indicateur, Gent, 1785*", op te zoeken en de aldaar aangeduide oproeping in de *Gazette van Gend* van 11 Nov. 1784 na te lezen en moesten vaststellen dat J. J. Vandenborren volkomen gelijk heeft. We mogen hem dus verder vertrouwen, wanneer hij ons het ontstaan van de Fonteynisten als volgt verhaalt: "In 1787 [heeft] Charles Bataille, meester van het werkvolk in het correctie-huis, alhier, die tot Kortrijk twaelf jaren, president geweest had van het gilden der Kruisbroeders, ziende dat er in Gent, ook iverachtige jongelingen waren, die zich genegen toonden om de Rederijkunst te doen herleven, besloten van met J. J. Vandenborren en P. Devoghelaere, eene societeit van Rhetorica op te rigtten, in de herberg de Bovaventure, deze drij Leden die de eerste op den boek teekende, wierden welhaest gevolgt door de heeren

De Cuyper, Van Santen, de advokaet Eggermont, de poëet Antheunis (1), Lorio, De Moor, De Witte, J. Van Loo en anderen „.

Weldra ging men over tot het repeteeren en spelen. Alle veertien dagen, den Maandag, was er vertooning, blijkbaar in de zaal van de Bonaventure. De voorstelling begon om halfzes en eindigde te 9 uur.

“ Door tijdsomstandigheden, schrijft Vandenborren was “ het oud gilde der Fonteinisten reeds 31 jaren onwerkzaam (2) “ geweest „.

De “ iverachtige jongelingen „ van de Bonaventure vatten alsdan het plan op de Fonteyne te vervangen. Het was advokaat Eggermont, die zich belastte in 't stadsarchief de statuten van de Fonteyne op te sporen.

Er werd aan de schepenen van de Keure van de stad Gent een verzoek gericht om verder te mogen vergaderen en spelen onder den naam en de reglementen van de Fonteinisten, in afwachting van het “Octroy„(3) van de Staten van Vlaanderen, dat hun den 20 Juli 1790 werd verleend.

Reeds in 1789 had de Maatschappij een vaandel laten maken op haar eigen kosten. Van dien datum af nam ze ook deel aan tooneelwedstrijden.

De eerste tooneelwedstrijd, waaraan de Fonteinisten deelnamen, had plaats te Lokeren. Het was een kampstrijd, uitgeschreven door de Societeit van den Handboog van Lokeren, waarin de 14 volgende maatschappijen om de beurt van 13 April tot 29 Juni 1789 met het treurspel FRAZINUS EN FIMAGENUS, OF DEN ZEGENPRAEL DER VRIENDSCHAP (vijf bedrijven naar het Fransch van Dubuisson) optraden : *Deugd is 't motyf*, Dendermonde ; *Nooit volleerd*, Wetteren ; *Eert de Redenkonst*, Iseghem ; *De Distelbloem scherp om grijpen*, Stekene ; *Kend u Zelven*, Eekloo ; *De Fonteinisten*, Gent ; *Niets dat meerder lijd*,/ *Als konste door den nijd*, Vracene ; *De Naer-*

(1) Schrijver van de “ Protocole Jacobs „.

(2) *Onwerkzaam* door dezelfde hand geschreven over *vernietigd was*, waarschijnlijk bij een latere korrektie.

(3) Zie over dit “ Octrooi „ en de verplichting voor de leden van het Genootschap dienst te doen voor de veiligheid der stad Blommaert's *Geschiedenis der Rhetorijkkamer : de Fonteyne, te Gent*, bl. 69.

volgers van Melpomene, Somerghem ; 't Is iver die ons leid, | Maar geen hoogmoedigheid, Wichelen ; Jong en leezuchtig, Gent ; De verdrukte iveraers, Hamme ; Drollige herten, vieze perten, Deynze ; D'oeffening leert, Somerghem ; Rhetorica die bloeid, daer liefd en eendragt groeit, Sotteghem.

De Fonteinisten behaalden aldaar den eersten prijs. Deze bestond uit een zilveren koffiekkan (waarde 200 gulden) en een gouden medaille voor de prachtigste intrede binnen Lokeren. Bovendien kregen vier leden van de Fonteinisten elk een zilver vergulde medaille, omdat zij het best hunne rol van al de mededingende societeiten hadden vertolkt. De vrouwenrollen werden door mannen gespeeld. J. J. Vandenborren, die de rol vervulde van Ericia, kreeg een medaille met het volgende latijnsche opschrift op de zijde van den beeldenaar : *Ericiæ soc : Font : Gand XIII certantium primo Lok. 9 Aug : 1789. triumphus Amicitiaë*, op de keerzijde : *Artibus et musis Junctis virtute triumphus*.

We laten nu het woord aan J. J. Vandenborren :

“ Daegs na de uitreiking der prijzen, 10 Augusti 1789, deden zij (de overwinnaars) hunne intrede binnen Gent. Zij wierden buiten de Dampoort ingehaald door de leden van het Rhetorica met 52 koetsen en 3 berlynen waerin de muzikanten zaten die gedurende den weg muziekstukken uitoeffende, alsook door de vier hoofdgildens der stad Gent met hunne banieren en eerteekens. Zij kwamen alzoo binnen de stad Gent, onder het geluid der triumphklok, voorafgegaan door den Vaendeldraeger te peerd der Fonteinisten, die was Joannes Minne.

De prijswinnaers waren gezeten met den Eerweerdigen heer Lion, proost der Societeit in de alderbeste koetse van den Prins Lobkowitz, bisschop van Gent. Zij rijdden langs de principaelste straete der stad naer de nieuwe zael van Rhetorica, op de Houtlye, die alsdan voor de eerste mael geopend wierd. Deze feest wierd gesloten door eenen luisterlijken bal die plaets had in de nieuwe zael van Parnassusberg „.

Daarbij bleef het niet, toen de jubileerende maatschappij twee kommissarissen had benoemd om den bisschop te gaan bedanken voor de eer, die hij aan de Fonteinisten betoond had, noodigde de bisschop hen uit naar zijn kasteel te Loochristi, waar zij op een aldaar opgetimmerd tooneel het stuk : Trazimus en Timagenus, zouden opvoeren. De bisschop kreeg, na de

uitstekende vertooning, smaak in tooneel en herhaaldelijk werden de Fonteinisten te Loochristi uitgenoodigd. Ze speelden er zoowel treur- als blijspelen voor een mondain publiek van damen en heeren uit Gent, genoodigden van den bisschop. Er was een orkest van 17 muzikanten om de voorstelling op te luisteren en tot slot was er bal.

In verband met de eerste voorstelling van de Fonteinisten in het kasteel van Loochristi vertelt Vandenborren de volgende treffende anekdote :

“ Wanneer de Fonteinisten voor de eerste maal op het Kasteel van Loochristy speelde, den acteur Van Santen haestig op het tooneel geroepen zijnde, terwijl hij zich kleede, liet met vergetendheid zijne zilvere horlogie op de tafel in de klerkamer liggen. De knaep Vereeken, van de Fonteinisten, die horlogie ziende, heeft die mede genomen om de zelve aen den eigenaer weder te geven, maer door de acteurs naer het dorp gezonden om eene kommissie voor hun te doen, had hij die horlogie nog op zich. Den eersten akt nu geeindigd zijnde, heeft Van Santen naer zijne horlogie gezocht, maer niet gevonden, dus, dat het eenigen tijd duerde vooraleer men den tweeden act beginde ; heeft den bisschop Mevrouw Dusart (een violiste uit het orkest) naer het Tooneel gezonden om te vragen waerom men niet voortging. Zij hebben haer geantwoord dat het kwam door het verlies van de horlogie van eenen acteur. Zij is dit seffens aen den bisschop gaen zeggen, die haer voor de tweede maal terug heeft gezonden, om dien acteur bij hem te doen komen. Van Sante is er bij gegaen in zijne logie en zijne hoogweerdigheid heeft zijne goude horlogie uit zijnen zak gehaald en die aen Van Santen behandigd. Het spel is voortgespelt en de horlogie is dan weder gevonden, wanneer den knaep teruggekomen is die de horlogie van D'heer Van Santen uit voorzichtigheid had mede genomen. Dien acteur is dan bij den bisschop gegaen om zijne horlogie weder te geven, maer zijne hoogweirdigheid heeft geweigerd die te aanveerden, zeggende dat hij dezelve niet gegeven had om weder te bekomen ..

Het hooge voorbeeld van den bisschop van Gent werd gevolgd door den Abt van St. Pieters, die de Fonteinisten uitnoodigde om voor de Abdijheeren te spelen. De Fonteinisten stuurden aan elk klooster twintig toegangskarten, zoodat de

voorstelling in St. Pietersklooster door geestelijken van alle orden werd bijgewoond. Ze vertoonden den "Profeet Mahomet," treurspel in vijf bedrijven. Het eigenaardige van die voorstelling voor uitsluitend geestelijken is dat er een vrouw als actrice optrad: de rol van Palmire werd gespeeld door Marie Petit. De Abdijheeren van St. Pieters schonken als blijk van voldoening aan ieder der spelers een zilveren medaille met vermelding van naam en rol.

In het jaar 1790 triomfeerden de Fonteinisten met het treurspel in drie bedrijven "Constantia de Saint Denis," door J. L. De Witte Jr., in den kampstrijd te Dendermonde, uitgeschreven door de Societeit der Distelieren. Na de uitreiking der prijzen (honderd gulden in geld en zilver vergulde medailles aan de beste spelers) had een nieuwe inhaling binnen Gent plaats door de vier hoofdgilden der stad.

Thans werden de Fonteinisten door de Staten van Oost- en West-Vlaanderen verzocht een vertooning te geven. Ze kozen het stuk: De Deserteur der Patriotten van Brouckaert, (wordt Karel Broeckaert bedoeld?) J. J. Vandenborren deelt mede dat "den raed der Societeit in haar vergaderinge had geresolveerd, van eerst eene aanspraek te doen aen de heeren Staten en dan het stuk: de Deserteur der Patrioten, gemaekt door de Heer Brouckaert te vertoonen." Den dag dezer vertooning heeft de Societeit vijf logiën ter beschikking der Staten van Oost- en West-Vlaendren gesteld.

"Den theater verbeelden een wolk waer agter stond eene pedestal met den God Pallas, gekleed in blauw satyn met een lans in de lynker hand. Dezen was J. J. Vandenborren. Als de Ouverture gespeeld wierd is de wolk waer mede den theater vervuld was opengeschoven en den pedestal met Pallas vertoond, die eene aanspraek aen de staeten gedaen heeft. Naer het eindige van deze aanspraek is de wolk toegeschoven die den pedestal bedekte; maer de geroepen van *bis, bis*, zoo hevig zynde is de aanspraek nog eens door den zelve J. J. Vandenborren gedaen geworden, waer naer het stuk van den Deserteur aenvang heeft genomen."

Een laatste mededeeling van J. J. Vandenborren betreft de inhaling van een universitair primus, B. Hellebaut, in het jaar 1793 door zijn medeburgers op luisterrijke wijze gevierd.

De Fonteinisten namen deel aan den stoet. Ziehier de beschrijving van hun praalwagen : " De negen zanggodinnen met hunne instrumenten vóór Apollo op het hoogste van den wagen verheven met eene harpe in de hand : aen het leegste van den wagen stonden twee boomen, aen den eenen boom was geketend Monus en aen den anderen Midas, en op de vier paerden die den praalwagen voortstrokken waren gezeten vier personen, gekleed in Saturnussen, zij hebben alzoo met geheel de Cortege de Primus langs de voornaemste straten der stad naer het stadhuis geleid, van daer is de maetschappij terug naer Rhetorica gekeerd ..

Van 1787 tot 1793 bestond er dus reeds, dank zij de Fonteinisten, een drukke tooneelbedrijvigheid te Gent, waaraan al de deelen van de bevolking, ook de hoogere standen, deelnamen. Niet alleen de bisschop, Prins Lobkowitz, en de Abt van St. Pieters, de Eerw. Heer Van de Velde, maar ook de gemeentelijke overheden, de hoogbaljuw van de stad, Vilain XIII, de onder-baljuw D'Heems, de schepenen van de Keure waren ingeschreven als leden van de Maatschappij.

Al die bijzonderheden leeren we uit de herinneringen van J. J. Vandenborren, die ons toegelaten hebben, in dit tentoonstellingsnummer een onbekende, naar wij hopen niet onbelangrijke bladzijde te hebben kunnen toevoegen, aan de roemrijke geschiedenis van de aloude " Fonteyne ..

Als opvolger van J. Sauvage was het overigens mijn plicht als griffier van de tegenwoordige maatschappij (zie de voetnota van J. Sauvage hierboven) " de nagedagtenis „ in te lichten over de ware toedracht van de herleving der Fonteyne op het einde der 18^e eeuw, nu de belangstelling in deze " Hoofdkamer van Rhetorica „ weer allerwege gewekt is geworden.